

EDucation and DIgital Cultural LABoratory

 Με συγχρηματοδότηση από
το πρόγραμμα «Erasmus+»
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Οδηγός

Συντονιστής του έργου & Συνεργάτες του έργου

ΠΠ1: ΟΔΗΓΟΣ EDUCLAB

Εισαγωγή

Αυτή η αναφορά είναι η πρώτη Πνευματική Παραγωγή (ΠΠ1) του προγράμματος EDUCLAB (Education and Digital Cultural Laboratory) το οποίο χρηματοδοτείται από το Erasmus+. Ο σκοπός του είναι να παρέχει ένα περιεκτικό πλαίσιο (Οδηγό) σχετικά με το πώς θα πρέπει να οργανώνονται και να εφαρμόζονται εκπαιδευτικά εργαστήρια πολιτισμικής θεματολογίας για παιδιά ηλικίας 3-5 ετών με ποικίλα πολιτισμικά υπόβαθρα στο πλαίσιο του νηπιαγωγείου. Ο Οδηγός παρέχει **πρακτικές και χρήσιμες κατευθυντήριες γραμμές για εκπαιδευτικούς πρώτο-σχολικής ηλικίας σχετικά με το πώς να οργανώνουν πολιτισμικά εργαστήρια στην τάξη** με σκοπό την προετοιμασία των παιδιών για **επισκέψεις σε πολιτιστικά ιδρύματα** (μουσεία, βιβλιοθήκες, θέατρα, πολιτιστικά και αρχαιολογικά μνημεία) και με τρόπο που **να είναι σε θέση να εκτιμούν την τέχνη**. Μέσα από αυτά τα πολιτισμικά εργαστήρια αναμένεται ότι οι εκπαιδευτικοί θα μπορέσουν να ευαισθητοποιήσουν τα παιδιά σχετικά με την πολιτισμική ποικιλομορφία στην τάξη και θα υποστηρίξουν την ανάπτυξη διαπολιτισμικών ικανοτήτων των παιδιών.

Αυτή η αναφορά αποτελείται από δύο μέρη. Στο πρώτο μέρος, παρέχουμε μια σε βάθος ανάλυση των δεδομένων που συλλέχθηκαν κατά τη διάρκεια συζητήσεων με ομάδες εστίασης οι οποίες διεξάχθηκαν στις πέντε χώρες εταίρους (Κύπρο, Ιταλία, Πορτογαλία, Ρουμανία, και Τουρκία). Στο σύνολο, δύο ομάδες εστίασης αποτελούμενες από τουλάχιστον πέντε εκπαιδευτικούς η κάθε μία, για κάθε χώρα εταίρο, είχαν ως αποτέλεσμα την εμπλοκή στη διαδικασία 50 εκπαιδευτικών σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Οι ομάδες εστίασης είχαν ως σκοπό την ανεύρεση των καλύτερων πρακτικών και παιδαγωγικών προσεγγίσεων για το σχεδιασμό και εφαρμογή πολιτισμικών εργαστηρίων για παιδιά 3-5 ετών, όπως επίσης και τον εντοπισμό των αδυναμιών σχετικά με τις απαιτούμενες δεξιότητες των εκπαιδευτικών πρώτο-σχολικής ηλικίας σε επίπεδο ψηφιακής τεχνογνωσίας και στον τομέα της ενιαίας

εκπαίδευσης. Η ανάλυση των δεδομένων που συλλέχθηκαν από τις συνεντεύξεις των ομάδων εστίασης συνέβαλε στον εντοπισμό σχετικών αδυναμιών που αφορούν στις δεξιότητες των εκπαιδευτικών, στις παιδαγωγικές τους προσεγγίσεις όπως επίσης και άλλα αναδυόμενα θέματα, συμπεριλαμβανομένων μεταξύ άλλων: τις σχέσεις μεταξύ σχολείου και γονέων, τα χαρακτηριστικά καλών πρακτικών σχετικά με την εφαρμογή πολιτισμικών εργαστηρίων στην πρώτο-σχολική εκπαίδευση, όπως επίσης και τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι εκπαιδευτικοί στην Ευρώπη σχετικά με την οργάνωση και εφαρμογή πολιτισμικών εργαστηρίων.

Στο δεύτερο μέρος αυτής της αναφοράς, παρέχουμε τον οδηγό EDUCLAB, στη βάση της μετα-ανάλυσης των αναδυόμενων θεμάτων όπως αυτά προκύπτουν από την ανάλυση των δεδομένων που παρουσιάστηκαν στο πρώτο μέρος της αναφοράς. Οι κατευθυντήριες γραμμές που παρουσιάζονται στον Οδηγό οργανώνονται και υποστηρίζονται με αναφορές στη σύγχρονη βιβλιογραφία.

ΜΕΡΟΣ Α: ΑΝΑΛΥΣΗ / ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Σε αυτό το μέρος παρέχουμε μια λεπτομερή συζήτηση των ευρημάτων από την ανάλυση των δεδομένων που συλλέχθηκαν στην πρώτη φάση του προγράμματος EDUCLAB το οποίο χρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό πρόγραμμα Erasmus+. Τα δεδομένα συλλέχθηκαν μετά από συνεντεύξεις με ομάδες εστίασης που οργανώθηκαν στις πέντε χώρες εταίρους, με σύνολο συμμετεχόντων 50 εκπαιδευτικούς πρωτο-σχολικής ηλικίας. Η ακόλουθη συζήτηση οργανώνεται γύρω από βασικές έννοιες και αναδυόμενα θέματα, συμπεριλαμβανομένης της έννοιας της κουλτούρας και της σχέσης της με την τέχνη, της σπουδαιότητας του συγκείμενου στο οποίο πολιτισμικά εργαστήρια και δραστηριότητες οργανώνονται και εφαρμόζονται, της λεπτομερούς περιγραφής και βασικών στοιχείων που αφορούν σε «καλές» πρακτικές, όπως επίσης και των προκλήσεων που αντιμετωπίζουν οι εκπαιδευτικοί όταν οργανώνουν και εφαρμόζουν πολιτισμικά εργαστήρια σε σχέση με διαδικασίες και υλικοτεχνικές υποδομές, την τεχνολογία και θέματα συμπερίληψης.

Η ΕΝΝΟΙΑ «ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ»

Οι εκπαιδευτικοί τείνουν να σκέφτονται τον πολιτισμό ως κάτι το οποίο **«περιλαμβάνει τους δικούς μας κανόνες, απόψεις, παραδόσεις και τρόπους ζωής. Επίσης, περιλαμβάνει κοινωνικές συνήθειες, θρησκεία και γλώσσα»** (PT)¹. Κάποιες ομάδες εστίασης (RO, TU, CY) συσχέτισαν στενά τον πολιτισμό με τη μουσική και τις **λαϊκές παραδόσεις**, ενώ άλλες (IT) συζήτησαν τον πολιτισμό ως μια πιο ευρεία έννοια η οποία περιλαμβάνει κοινωνικές συμπεριφορές, συνήθειες και το σεβασμό προς της φύση και το περιβάλλον.

Επιπλέον, οι εκπαιδευτικοί συζήτησαν την ιδέα του πολιτισμού ως την κινητήρια δύναμη για τη δημιουργία **συνοχής και διαλόγου** σε «μία συνεκτική κοινότητα όσο αφορά τη γνώση και τις συμπεριφορές» (PT). Διάφοροι εκπαιδευτικοί σε όλες τις χώρες ανέφεραν ότι η πολυπολιτισμικότητα είναι πολύ σημαντική, αλλά αποτελεί και μεγάλη πρόκληση σε εκπαιδευτικές πρακτικές που συμπεριλαμβάνουν πολιτισμικά εργαστήρια, καθώς οι εκπαιδευτικοί χρειάζεται να έχουν επίγνωση των μοναδικών χαρακτηριστικών της κάθε ομάδας παιδιών/κάθε κουλτούρας, ούτως ώστε να αποφεύγουν οποιαδήποτε σύγκρουση ή «πρόβλημα».

Σε μία ομάδα εστίασης (IT) οι εκπαιδευτικοί μίλησαν για τον πολιτισμό ως κάτι το οποίο μπορεί να **«μεταδοθεί»** σε μικρά παιδιά.

ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΠΑΙΔΙΩΝ ΗΛΙΚΙΑΣ 3-5 ΕΤΩΝ

Οι εκπαιδευτικοί σε όλες τις χώρες-εταίρους φαίνεται να πιστεύουν ότι η έννοια του πολιτισμού είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την **Τέχνη**. Καλλιτεχνικές πρακτικές, όπως η μουσική, ο χορός και εικαστικές τέχνες (PT, TU, IT, CY), είναι καίριας σημασίας σε οποιαδήποτε συζήτηση σχετικά με τον πολιτισμό. Σύμφωνα με τους εκπαιδευτικούς σε διάφορες ομάδες εστίασης, η σπουδαιότητα της τέχνης βρίσκεται στα ακόλουθα:

---

¹ Εντός του κειμένου χρησιμοποιούνται οι ακόλουθες συντομογραφίες ως προς τα ονόματα των χωρών εταίρων στο Πρόγραμμα: CY-Κύπρος, IT-Ιταλία, PT-Πορτογαλία, RO-Ρουμανία, TU-Τουρκία.

- Η τέχνη θεωρείται μια διεθνής γλώσσα και ως εκ τούτου ένα μέσο που διευκολύνει την επικοινωνία ανάμεσα σε διαφορετικές ομάδες παιδιών (όσο αφορά την κουλτούρα και τις μαθησιακές δυσκολίες).
- Η εκπαίδευση μέσω της τέχνης επιτρέπει την ελεύθερη έκφραση, την οποία οι εκπαιδευτικοί θεωρούν εξαιρετικά σημαντική για τη συναισθηματική, κοινωνική και διανοητική ανάπτυξη του παιδιού.
- Μέσω της τέχνης τα παιδιά μπορούν να αναπτύξουν δεξιότητες πολιτότητας και να προετοιμαστούν για να ζήσουν σε διαπολιτισμικές κοινωνίες.

ΣΥΓΚΕΙΜΕΝΑ

Το εκπαιδευτικό περιβάλλον, η χρηματοδότηση από την κυβέρνηση, ο δήμος ή κοινότητα, όπως επίσης και η εμπλοκή των γονέων στα σχολεία εμφανίζονται ως σημαντικοί παράγοντες για την επιτυχή εφαρμογή των πολιτισμικών εργαστηρίων στο πλαίσιο της εκπαίδευσης παιδιών ηλικίας 3-5 ετών. Πιο συγκεκριμένα, τα ακόλουθα θεωρούνται καθοριστικά:

- Συνεχής εκπαίδευση των εκπαιδευτικών (στην Ιταλία, ο Δήμος του Πράτο επενδύει πολύ στην εκπαίδευση γενικότερα, και στην ενιαία εκπαίδευση ειδικότερα, και σε εκπαιδευτικές προσεγγίσεις, παρέχοντας στους εκπαιδευτικούς παιδιών ηλικίας 3-5 ετών εκπαίδευση στη βάση σύγχρονων θεμάτων [10 ώρες ετησίως από τις 20 οι οποίες είναι υποχρεωτικές]).
- Καινοτόμα εργαλεία (όπως το αναπτυξιακό διάγραμμα του Kuno Beller ή την προσέγγιση του Nicolodi που αφορά στην αναγνώριση αδυναμιών και δυσκολιών που τυχόν να αντιμετωπίζουν τα παιδιά).
- Όλες οι εκπαιδευτικές δραστηριότητες αναπτύσσονται γύρω από ένα κεντρικό θέμα, ή μικρότερα ξεχωριστά θέματα κατά τη διάρκεια του χρόνου.
- Δραστηριότητες έξω από την τάξη / σε εξωτερικό χώρο (στην Ιταλία αυτό συμβαίνει ακόμα και όταν ο καιρός δεν είναι καλός).

«ΚΑΛΕΣ» ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ

Οι εκπαιδευτικοί ανάφεραν διάφορα παραδείγματα πολιτισμικών εργαστηρίων με μικρά παιδιά, τα οποία θεωρούν αποτελεσματικά, επιτυχή και συναρπαστικά. Τα περισσότερα από αυτά βασίζονται σε έννοιες όπως μάθηση βασισμένη σε projects, διερεύνηση και μάθηση μέσα από αντικείμενα και περιλαμβάνουν:

1. **Δραστηριότητες σε εξωτερικό χώρο** οι οποίες είναι συναρπαστικές και προσφέρουν ευκαιρίες για ένα διαφορετικό είδος μάθησης, καλύτερη κατανόηση και αφομοίωση της γνώσης. Αυτές οι δραστηριότητες επιτρέπουν και **πρακτικές** δραστηριότητες όπως τη συλλογή (αντικειμένων), παρατήρηση (της φύσης), ανεύρεση, ακόμα και αναρρίχηση σε δέντρα.
2. **Επισκέψεις** των παιδιών σε διαφορετικά είδη μουσείων (π.χ. το μουσείο τέχνης, εθνογραφικό μουσείο, μουσεία Φυσικής Ιστορίας, αρχαιολογικά μουσεία, κ.ά.) ή θέατρο, όπου μαθαίνουν μέσα από αντικείμενα/μουσειακά αντικείμενα και μπορούν να εκφράσουν τα συναισθήματά τους και τις εμπειρίες τους. Μερικοί εκπαιδευτικοί ανάφεραν ότι συχνά «αυτές οι εμπειρίες δεν διαρκούν πολύ» (TU) αλλά μπορούν να κάνουν τα παιδιά να νιώσουν πολύ θετικά.
3. Επισκέψεις **ειδικών** στην τάξη (TU, CY, IT) (άτομα από την κοινότητα, με εξειδικευμένες ικανότητες ή από επαγγέλματα προς εξαφάνιση, ηλικιωμένοι, κ.ά.) με τους/τις οποίους/ες τα παιδιά μπορούν να συζητήσουν συγκεκριμένα θέματα σχετικά με το υπό μελέτη θέμα τους/project, με τις επισκέψεις τους ή άλλα ζητήματα σχετικά με τον πολιτισμό (μουσική ή παράδοση). Κατά τη διάρκεια αυτών των επισκέψεων, μερικοί εκπαιδευτικοί ανάφεραν ότι τα παιδιά και οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει να συμμετέχουν ενεργά σε ειδικά σχεδιασμένες δραστηριότητες οι οποίες καθοδηγούνται από τους εξωτερικούς ειδικούς που επισκέπτονται το σχολείο.
4. **Συνοδευτικές δημιουργικές δραστηριότητες** (π.χ. ζωγραφική, παιχνίδι ρόλων, κ.ά.), κατά τη διάρκεια των οποίων τα παιδιά μπορούν να **αναλογιστούν** και να μιλήσουν σχετικά με τις εμπειρίες τους. Πιθανές επιπλέον δραστηριότητες περιλαμβάνουν τη δημιουργία των δικών τους έργων τέχνης (δισδιάστατων και τρισδιάστατων) εμπνευσμένα από την επίσκεψη/εργαστήρι, τη δημιουργία δικών τους εκθέσεων και/ή παραστάσεων (θέατρο, χορός). Αυτές οι δραστηριότητες μπορούν να

λειτουργήσουν και ως μορφές **αξιολόγησης** για τους εκπαιδευτικούς στο τέλος κάθε πολιτισμικού εργαστηρίου. Με παρόμοιο τρόπο, τα παιδιά μπορούν να δουλέψουν συλλογικά – ως ομάδα – για να παράξουν έργα μεγάλης κλίμακας (π.χ. μία τοιχογραφία στην αυλή του σχολείου).

Επιπλέον, οι εκπαιδευτικοί ανέφεραν ότι τα καλύτερα παραδείγματα πολιτισμικών εργαστηρίων είναι αυτά τα οποία δίνουν ευκαιρίες στα παιδιά για **ενεργή μάθηση** (για παράδειγμα, η χρήση λουλουδιών από το μουσείο που επισκέφθηκαν για τη δημιουργία δικού τους αρώματος, το φύτεμα ηλιοτροπίων, η παρακολούθηση και η καταγραφή τους καθώς μεγαλώνουν, και ο σχεδιασμός τους εμπνευσμένα από τον Van Gogh, κ.ά.) και για την **οικοδόμηση της δικής τους γνώσης**. Ισότιμα σημαντικές είναι οι δραστηριότητες που επιτρέπουν την **αναπαράσταση** (για παράδειγμα, τα παιδιά γίνονται αρχαιολόγοι, Ρωμαίοι πολίτες στην αναπαραγωγή παιχνιδιών από την αρχαία πόλη, κτλ.). Γενικά, η ιδέα της μάθησης μέσω του παιχνιδιού στα μικρά παιδιά έχει καθοριστεί ως αναγκαία στην εκπαιδευτική διαδικασία (για παράδειγμα, η χρήση επιτραπέζιων παιχνιδιών, η αναπαράσταση, κτλ.).

Επιπλέον, δραστηριότητες οι οποίες είναι **πολυαισθητηριακές** και διεγείρουν διάφορες αισθήσεις όπως την αφή και την όσφρηση (για παράδειγμα, η παρατήρηση διαφόρων ειδών ξύλου, η αφή διαφόρων υλικών, η όσφρηση κτλ.) είναι σημαντικά για μικρά παιδιά, όπως επίσης και δραστηριότητες οι οποίες προσφέρουν ευκαιρίες για τη χρήση διαφόρων **υλικών, τεχνικών και τεχνολογιών** (για παράδειγμα, η φωτογραφία). Ακόμα, δραστηριότητες που αφορούν σε **διαφορετικά γνωστικά αντικείμενα και περιοχές** (εικαστικές τέχνες, μουσική, κίνηση, θέατρο, κινηματογράφος, κτλ.) είχαν εντοπιστεί από τους εκπαιδευτικούς ως οι πιο επιτυχημένες για αυτή την ηλικία παιδιών.

Τέλος, δραστηριότητες οι οποίες απαιτούν **προσομοίωση πραγματικών καταστάσεων** (για παράδειγμα, το φύτεμα σιταριού τον ένα χρόνο και ο θερισμός του τον επόμενο χρόνο) και ο **πειραματισμός**, ήταν εξίσου σημαντικά σε ό,τι εντόπισαν οι εκπαιδευτικοί ως καλές πρακτικές. Σε τέτοιες περιπτώσεις, μικρά παιδιά καλούνται να προσομοιώσουν και να

διεξαγάγουν ένα πείραμα, το οποίο τους αναγκάζει να ορίσουν τις ερωτήσεις τους, να θέσουν τις υποθέσεις τους, να τις δοκιμάσουν, και να βγάλουν συμπεράσματα, ακόμη και να τα καταγράψουν (για παράδειγμα, να πειραματιστούν με το πώς αντιδρά το μαλλί στο νερό κατά τη διάρκεια της επίσκεψης σε ένα μουσείο).

Επίσης, οι εκπαιδευτικοί στις διάφορες ομάδες εστίασης ανέφεραν τη σπουδαιότητα της **ιδιοκτησίας**. Με άλλα λόγια, το περιεχόμενο των εργαστηρίων χρειάζεται να αναπτύσσεται με βάσει θέματα, προβλήματα, στόχους τα οποία είναι κοντά στις εμπειρίες, γνώση και καθημερινότητα των παιδιών και οι εκπαιδευτικοί πιστεύουν ότι είναι σημαντικό να διδάσκουν τις τοπικές παραδόσεις και τη δική τους κουλτούρα πρώτα πριν διδάξουν τα παιδιά σχετικά με άλλες κουλτούρες (RO, TU). Με παρόμοιο σκεπτικό, διάφοροι εκπαιδευτικοί σε διάφορες χώρες έχουν θέσει το ζήτημα της **συνέργειας** ανάμεσα στους διάφορους οργανισμούς/φορείς/παράγοντες (για παράδειγμα, συνεργασίες ανάμεσα σε διάφορα σχολεία, σχολεία και κοινότητα, σχολεία και γονείς, σχολεία και πολιτιστικά ιδρύματα), ως εξαιρετικά σημαντικό στην ανάπτυξη και εφαρμογή πολιτισμικών εργαστηρίων στην πρωτο-σχολική ηλικία.

Τέλος, οι εκπαιδευτικοί συζήτησαν την ιδέα της **τεκμηρίωσης και του αναστοχασμού** μετά το πολιτισμικό εργαστήριο: σημείωση των δραστηριοτήτων που διεξήχθησαν, πώς προγραμματίστηκαν και εφαρμόστηκαν και η επισύναψη φωτογραφιών από το εργαστήριο και εποικοδομητική κριτική και σχόλια από τα παιδιά. Αυτά μπορούν να κοινοποιούνται στους γονείς, το υπόλοιπο σχολείο, άλλους εκπαιδευτικούς, και στα παιδιά τα ίδια. Πιο συγκεκριμένα, οι εκπαιδευτικοί σε μία από τις ομάδες εστίασης (IT) επισήμαναν: «τη σπουδαιότητα μίας συζήτησης για συλλογισμό της εμπειρίας και ακολούθως της ανάπτυξης των γραφικών /κινητικών δραστηριοτήτων όπου τα παιδιά μπορούν να αναλύσουν ξανά αυτά που βίωσαν».

Οι διάφορες ομάδες εστίασης στις πέντε χώρες έχουν καθορίσει διάφορες προϋποθέσεις για την επιτυχή εφαρμογή πολιτισμικών εργαστηρίων . Αυτές είναι:

- Προετοιμασία (ετήσια προετοιμασία της ύλης, κεντρικό θέμα γύρω από το οποίο θα οργανώνονται τα εργαστήρια, δραστηριότητες, κτλ., ενσωματώνοντας το εργαστήριο σε μία θεματική εβδομάδα, εξασφαλίζοντας εξουσιοδοτήσεις και συμφωνίες με άλλους συναδέλφους και γονείς).
- Προετοιμασία των παιδιών πριν την επίσκεψη/εργαστήριο περιγράφοντας ξεκάθαρα τη δραστηριότητα με λεπτομέρειες και διδάσκοντάς τους σχετικά με το πώς να συμπεριφέρονται κατά την διάρκεια της επίσκεψης σε ένα πολιτιστικό ίδρυμα (π.χ. στο λεωφορείο, στο μουσείο, κτλ.), ενθαρρύνοντας και βοηθώντας τους να αναπτύξουν τις απαραίτητες δεξιότητες όπως την παρατήρηση, την περιέργεια, καθώς και να μοιράζονται συναισθήματα και σκέψεις. Είναι σημαντικό όπως σε όλες τις περιπτώσεις τα μικρά παιδιά να νιώθουν **ασφάλεια** και αυτό είναι εφικτό μόνο εξηγώντας όλες τις λεπτομέρειες της δραστηριότητας (για παράδειγμα με εικόνες) εκ των προτέρων.
- Καλή οργάνωση του εργαστηρίου με μικρούς αριθμούς σε κάθε ομάδα είναι το ιδανικό (λαμβάνοντας υπόψη τον αριθμό των παιδιών, τις ηλικίες τους, τη διαφορετικότητα, τις ανάγκες, προηγούμενες εμπειρίες, και τα ενδιαφέροντά τους)
- Η ευελιξία των εκπαιδευτικών να διαμορφώσουν το υλικό στις ανάγκες, την ηλικία, το ρυθμό, τις προηγούμενες εμπειρίες και την ανταπόκριση των παιδιών.
- Η συμμετοχή και η θετική υποστήριξη των γονιών (ευθύνη των γονιών) (PT, CY).
- Οι εκπαιδευτικές εκδρομές και επισκέψεις πρέπει να είναι σε κοντινή απόσταση από το σχολείο (κοντινές τοποθεσίες, διότι ίσως χρειαστεί τα μικρά παιδιά να χρησιμοποιήσουν το αποχωρητήριο κατά τη διάρκεια του ταξιδιού) και χωρίς να ξεπερνούν τις δύο ώρες.
- Η στήριξη της διαδικασίας από εκπαιδευτικούς βοηθούς και υποστηρικτικό προσωπικό.
- Η οικονομική υποστήριξη για όλες τις πολιτισμικές επισκέψεις.

ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ

Οι εκπαιδευτικοί που ερωτήθηκαν στις διάφορες ομάδες εστίασης έχουν εντοπίσει ένα σύνολο δυσκολιών στην εφαρμογή πολιτισμικών εργαστηρίων στην πρωτο-σχολική ηλικία.

Αυτές είναι:

Πριν την επίσκεψη / εφαρμογή:

1. Γραφειοκρατικές και διοικητικές διαδικασίες οι οποίες επιβραδύνουν τις επισκέψεις εκτός σχολείου, η ανεπάρκεια δημόσιων συγκοινωνιών, όπως επίσης και η ανεπάρκεια οικονομικής υποστήριξης (από τα υπουργεία) για την οργάνωση περισσότερων επισκέψεων σε πολιτιστικά ιδρύματα, στο θέατρο, κτλ. Άλλα θέματα σχετικά με επιμελητεία που ανέφεραν οι εκπαιδευτικοί στις ομάδες εστίασης είναι: η ανεπάρκεια υποστηρικτικού προσωπικού για εκπαιδευτικές εκδρομές, χρονικοί περιορισμοί τόσο για τις επισκέψεις όσο και για τους εκπαιδευτικούς για τη σωστή προετοιμασία πριν την επίσκεψη, οι πολυάριθμες τάξεις, η ανεπάρκεια κατάλληλων εγκαταστάσεων για μικρά παιδιά/νήπια στις τοποθεσίες των προγραμματισμένων επισκέψεων (τραπέζια αλλαγής πάνας) ή το γεγονός ότι δεν υπάρχει πρόσβαση για παιδιά με ειδικές ανάγκες.
2. Η ανεπάρκεια αρκετού χρόνου και οι ικανότητες των εκπαιδευτικών για προετοιμασία εργαστηρίων και σχετικού υλικού για την επίσκεψη (CY, TU). Σε μία ομάδα εστίασης οι εκπαιδευτικοί ανέφεραν ότι είχαν μία εξωτερική ομάδα, η οποία οργάνωσε την επίσκεψη και το υλικό που θα χρησιμοποιούσαν κατά τη διάρκεια της επίσκεψης (TU).
3. Οι οικονομικές δυσκολίες των οικογενειών αποτελούν τροχοπέδη στην πρόσβαση των παιδιών τους στον πολιτισμό. Η ανεπάρκεια σχετικών εμπειριών σε πολιτιστικά ιδρύματα μέσω της οικογένειας δημιουργεί χάσμα μεταξύ του σχολείου και της οικογένειας.
4. Ο τρόπος σκέψης των γονιών. Μερικές φορές, οι γονείς είναι υπερπροστατευτικοί και δεν υποστηρίζουν δραστηριότητες οι οποίες είναι πολύ ανοιχτές και πειραματικές, είναι διστακτικοί σε ότι αφορά τις πολιτισμικές επισκέψεις, ή αρνούνται να επιτρέψουν στα παιδιά τους να συμμετέχουν είτε για λόγους σχετικούς με θρησκευτικές πεποιθήσεις είτε γιατί δεν καταλαβαίνουν την σημασία τέτοιων

επισκέψεων (PT, TU), είτε γιατί νιώθουν αποκλεισμένοι από την ευρύτερη κοινότητα (μειονοτική ομάδα) η οποία οδηγεί σε οριοθέτηση (π.χ. Roma, RO) και κατ'επέκταση δυσκολίες στην οργάνωση πολιτισμικών εργαστηρίων που θέλουν να περιλαμβάνουν όλα τα παιδιά.

Κατά τη διάρκεια της επίσκεψης/εφαρμογή:

1. Οι εκπαιδευτικοί φαίνεται να βρίσκουν δύσκολη τη διαχείριση διαφόρων κουλτούρων (διαφορετικά πολιτισμικά υπόβαθρα) μέσω της διδασκαλίας τους, ειδικά όταν έχουν να διαχειριστούν θέματα κουλτούρας που σχετίζονται με τη θρησκεία και σύνολα πεποιθήσεων. Σύμφωνα με αυτούς/ές, μερικές κοινότητες «είναι συντηρητικές και οι εκπαιδευτικοί χρειάζεται να είναι πολύ προσεκτικοί με το τί λένε στην τάξη, ούτως ώστε να αποφεύγεται οποιαδήποτε διαμάχη ή σύγκρουση» (TU). Οι εκπαιδευτικοί χρειάζεται να μπορούν να προσαρμόσουν τις δραστηριότητές τους για να συμπεριλάβουν διάφορα θέματα και να διαχειριστούν τη διαφορετικότητα (PT). Επίσης, υπάρχουν φορές που το πολιτισμικό υπόβαθρο οδηγεί σε διάφορα ζητήματα, είτε σε σχέση με συμπεριφορές [δηλαδή σε μερικές κουλτούρες επιτρέπεται στα αγόρια να κάνουν ό,τι θέλουν (IT)], είτε σε σχέση με το βαθμό και τη μορφή συμμετοχής στα πολιτισμικά εργαστήρια [για παράδειγμα, όταν τα παιδιά προέρχονται από «κλειστές» κοινότητες και δεν είναι συνηθισμένα να εκφράζουν τα συναισθήματα και τις σκέψεις τους (RO)].
2. Τα παιδιά μικρής ηλικίας (3-5) έχουν σύντομο εύρος προσοχής, χάνουν το ενδιαφέρον τους γρήγορα, ξεχνούν, και μπορεί να είναι δύσκολο να συμμετέχει ολόκληρη η τάξη ενεργά σε όλα τα εργαστήρια (για παράδειγμα, τα πεντάχρονα μπορεί να ενδιαφέρονται περισσότερο από τα τριχρονα). Επίσης, οι δραστηριότητες μπορεί να μην συμβαδίζουν με την ηλικία των μαθητών, ή να παίρνει περισσότερο χρόνο στην εκτέλεσή τους, κάτι το οποίο παρεμβαίνει στον προγραμματισμό και την επιτυχή εφαρμογή των εργαστηρίων.
3. Η αλλαγή των οικογενειακών δομών απαιτεί από τους/τις εκπαιδευτικούς να είναι πιο ανοιχτόμυαλοι/ες και ευέλικτοι/ες να προσαρμοστούν στις απαιτήσεις των νέων κοινωνικών καταστάσεων (PT).

4. Η τεχνολογία είναι απαρχαιωμένη ή ανεπαρκής, και οι εκπαιδευτικοί δεν έχουν τις κατάλληλες δεξιότητες να χρησιμοποιήσουν τις νέες τεχνολογίες στην τάξη με δημιουργικούς τρόπους.
5. Η αντίσταση των εκπαιδευτικών στις νέες τεχνολογίες και νέες ιδέες (όπως τη διδασκαλία σε εξωτερικό χώρο – ακόμη και όταν ο καιρός δεν είναι καλός), και συχνά το γεγονός ότι δεν είναι ευέλικτοι/ες να υιοθετήσουν νέες εκπαιδευτικές προσεγγίσεις, ειδικά όταν δουλεύουν με τον ίδιο τρόπο για μεγάλο χρονικό διάστημα (IT).
6. Η ανεπάρκεια εμπειρογνωμοσύνης, δεξιοτήτων και εμπειρίας των εκπαιδευτικών με παιδιά που παρουσιάζουν θέματα συμπεριφοράς ή παιδιά με μαθησιακές δυσκολίες.

ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ

Όπως έχει αναφερθεί πιο πάνω, η διαφορετικότητα των παιδιών (διαφορετικό πολιτισμικό υπόβαθρο ή μαθησιακές δυσκολίες) αποτελεί μεγάλη πρόκληση για τους/τις εκπαιδευτικούς.

- A. Στην περίπτωση παιδιών από **διαφορετικά πολιτισμικά υπόβαθρα**, είναι δυνατόν να προκύψουν προκλήσεις λόγω **γλωσσικών εμποδίων** και **πολιτισμικών διαφορών**. Μερικές φορές, παιδιά από διαφορετικές κουλτούρες ή γεωγραφικές περιοχές, ή παιδιά μετανάστες, ίσως να μη χρησιμοποιούν την ίδια γλώσσα επικοινωνίας με την υπόλοιπη τάξη. Σε άλλες περιπτώσεις, τα παιδιά ίσως να προέρχονται από οικογένειες οι οποίες είναι περισσότερο ή λιγότερο συντηρητικές από το σχολείο, δεν συνεργάζονται με το σχολείο, αρνούνται να επιτρέψουν στα παιδιά τους να συμμετέχουν σε προγραμματισμένες δραστηριότητες λόγω θρησκευτικών πεποιθήσεων, ή δεν κατανοούν πλήρως τη σημασία αυτών των δραστηριοτήτων. Επίσης, υπάρχουν και οι περιπτώσεις των παιδιών που προέρχονται από οικογένειες μεταναστών οι οποίες είναι περισσότερο ενσωματωμένες στην ευρύτερη κοινότητα, και των οποίων οι γονείς απολαμβάνουν τη συμμετοχή στις σχολικές δραστηριότητες (PT). Σε όλες τις περιπτώσεις, οι εκπαιδευτικοί τόνισαν τη σπουδαιότητα της συμμετοχής όλων των παιδιών σε όλες τις δραστηριότητες και μερικοί/ες

εισηγήθηκαν ότι είναι μέσω της συμμετοχής που τα παιδιά μαθαίνουν να αποδέχονται το ένα το άλλο χωρίς προκατάληψη, ακολουθώντας το παράδειγμα των εκπαιδευτικών.

- B. Όσο αφορά τα παιδιά με μαθησιακές δυσκολίες, οι εκπαιδευτικοί ανέφεραν πόσο δύσκολο μπορεί να είναι όταν οι εκπαιδευτικοί δεν έχουν εμπειρία, γνώση και εμπειρογνωμοσύνη και δεν είναι ικανοί/ες να ανταποκριθούν σωστά στις ανάγκες αυτών των παιδιών, ή να αναγνωρίσουν ποια είναι τα θέματα/ανάγκες για το κάθε παιδί ξεχωριστά. Οι εκπαιδευτικοί ανέφεραν ότι αυτές οι δυσκολίες μπορούν να οξυνθούν κατά τη διάρκεια προγραμματισμένων επισκέψεων, ειδικά με παιδιά που ίσως βρίσκουν ένα νέο περιβάλλον επικίνδυνο και δύσκολο. Σε αυτές τις περιπτώσεις, οι εκπαιδευτικοί επισήμαναν ότι είναι θεμιτό τα παιδιά να συνοδεύονται από τους γονείς τους (RO, PT) ούτως ώστε η προσοχή των εκπαιδευτικών να κατανέμεται εξίσου σε όλα τα παιδιά. Οι εκπαιδευτικοί συμφώνησαν ότι όλα τα παιδιά χρειάζεται να συμμετέχουν σε όλες τις δραστηριότητες, αλλά για την επίτευξη τέτοιου στόχου είναι αναγκαία η εκπαίδευση των εκπαιδευτικών σχετικά με παιδιά με μαθησιακές δυσκολίες. Πιο συγκεκριμένα, είναι αναγκαία η κατάρτιση τους για να μπορούν να αναγνωρίζουν ξεχωριστές δυσκολίες και ανάγκες, και να γνωρίζουν τρόπους διαχείρισης του κάθε παιδιού ξεχωριστά, όπως επίσης και τι είδη προσεγγίσεων είναι τα πιο κατάλληλα να χρησιμοποιούνται σε κάθε περίπτωση, τόσο στην τάξη όσο και κατά την διάρκεια της επίσκεψης/πολιτισμικού εργαστηρίου. Οι εκπαιδευτικοί αναγνωρίζουν την ανεπάρκεια της γνώσης και την ανάγκη για επιπλέον εκπαίδευση και επαγγελματική στήριξη (για παράδειγμα, υποστηρικτικό υλικό, ψυχολόγοι, επόπτες), για να είναι σε θέση να ανταποκρίνονται επαρκώς στις ανάγκες των παιδιών με μαθησιακές δυσκολίες και την επιτυχή ενσωμάτωση αυτών των παιδιών σε όλες τις εκπαιδευτικές δραστηριότητες. Στην περίπτωση της Ιταλίας, οι εκπαιδευτικοί ανέφεραν ότι ο Δήμος του Πράτο παρέχει στους εκπαιδευτές διαγράμματα και εργαλεία (BRIEF-Behavior Rating Inventory of Executive Function σχετικά με την προσέγγιση του Nicolodi) για να αναγνωρίζουν διαφορετικές μαθησιακές δυσκολίες.

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ

Το θέμα της τεχνολογίας δεν συζητήθηκε επαρκώς σε όλες τις ομάδες εστίασης, αλλά μερικοί εκπαιδευτικοί ανέφεραν τη χρήση κάποιων τεχνολογιών στα εργαστήρια τους, όπως:

1. Κάμερα για το εργαστήριο φωτογραφίας.
2. Προβολέας διαφανειών.
3. Βιντεοπροβολέας.

Στις περισσότερες περιπτώσεις, οι εκπαιδευτικοί ανέφεραν την ανεπάρκεια των σχετικών με την χρήση ψηφιακών τεχνολογιών δεξιοτήτων, την ανεπάρκεια οικονομικής κάλυψης και τις απαρχαιωμένες ψηφιακές συσκευές (RO). Μερικοί υπέδειξαν την ανάγκη να συμπεριλάβουν τεχνολογίες στη διδασκαλία, ακόμη και σε πλατφόρμες μάθησης στο διαδίκτυο και αναγνώρισαν τη δυνατότητα εικονικών επισκέψεων σε μουσεία με τη χρήση εικονικών τεχνολογιών VR και τεχνολογιών επαυξημένες πραγματικότητας.

ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ/ ΟΦΕΛΗ

Οι εκπαιδευτικοί στις διάφορες ομάδες εστίασης ανέφεραν διάφορους τομείς στους οποίους νιώθουν ότι τα πολιτισμικά εργαστήρια μπορούν να επηρεάσουν θετικά τα μικρά παιδιά:

- **Διαπολιτισμικοί διάλογοι και Διαπροσωπικές σχέσεις:** ένα από τα οφέλη του να συμπεριληφθούν τα πολιτισμικά εργαστήρια στην πρωτο-σχολική ηλικία είναι το ενδεχόμενο «προώθησης σεβασμού και διαπολιτισμικού διαλόγου μέσω των τεχνών» (PT) και ένας καλός τρόπος να ξεπεραστούν τα πολιτισμικά και γλωσσικά εμπόδια (IT). Ακόμη περισσότερο, κατά τη διάρκεια αυτών των δραστηριοτήτων, υποστηρίζονται οι διαπροσωπικές σχέσεις, ειδικά λόγω του ότι ζητείται από τα παιδιά να εργαστούν σε ομάδες, να μοιραστούν τις σκέψεις τους με τους συμμαθητές/τριες τους, και να εργαστούν μαζί για να δημιουργήσουν κάτι στο τέλος. Επίσης, η τέχνη θεωρείται από τους εκπαιδευτικούς μία διεθνής γλώσσα, και επομένως ένα μέσο επικοινωνίας ανάμεσα στα παιδιά οι οποίοι δεν μιλούν την ίδια γλώσσα (IT, PT).

- **Αυτοπεποίθηση:** τα παιδιά συμμετέχουν σε δραστηριότητες χωρίς τους γονείς τους και σε ομάδες, κάτι το οποίο θεωρείται σημαντικό στην ανάπτυξή τους ως άτομα. Επιπλέον, αυτές οι δραστηριότητες δίνουν την ευκαιρία στα παιδιά να μοιραστούν τις σκέψεις τους μπροστά σε άλλους, και συχνά τους αναγκάζουν να ξεφύγουν από τη ζώνη άνεσης τους (RO) – ειδικά τα παιδιά τα οποία έρχονται από κλειστές κοινότητες – και επομένως μαθαίνουν νέα πράγματα με καινούριους τρόπους.
- **Δια βίου μάθηση:** καταλαβαίνοντας τη δική τους πραγματικότητα και τον κόσμο που τους περιβάλλει, η απόδοση προσωπικού νοήματος στο υλικό (και του πολιτισμού) και η μεταφορά γνώσης σε άλλους τομείς, ακόμη και στο σπίτι. «Εκτός από την προώθηση των ικανοτήτων μας, ενθαρρύνουμε τα παιδιά μας να σκέφτονται κριτικά και δημιουργικά. Ο σκοπός μας είναι να αναπτύξουμε πολύ σημαντικές δεξιότητες στα παιδιά, και το γεγονός ότι μαθαίνουμε και εμείς μαζί τους αποτελεί μεγάλη συναισθηματική αμοιβή» (PT). Τα παιδιά ενθαρρύνονται να μαθαίνουν, διότι μαθαίνουν με ένα διασκεδαστικό τρόπο.
- **Εμπλουτισμένες εμπειρίες:** Τα θετικά συναισθήματα μπορούν να ενισχυθούν διότι τα παιδιά γίνονται ενεργοί συμμετέχοντες στη διαδικασία μάθησης, συμβάλουν στις δραστηριότητες – ακόμη και τον προγραμματισμό και την οργάνωσή τους- και τους δίνεται η ευκαιρία να μοιραστούν τις σκέψεις και τα συναισθήματα τους με άλλους.
- **Νέες προοπτικές:** Η ευκαιρία να εξετάσουν πράγματα – ακόμα και πράγματα τα οποία γνωρίζουν – κάτω από νέο φως και αποκτούν διαφορετικές οπτικές.
- **Ανάπτυξη νοητικών, κοινωνικών και συναισθηματικών ικανοτήτων:** Τα παιδιά ενθουσιάζονται και απολαμβάνουν τη συμμετοχή τους σε δραστηριότητες εκτός τάξης, καθώς η πρακτική γνώση που αποκτούν, έχει τη δυνατότητα να διατηρηθεί περισσότερο και να τους κάνει να επιθυμούν να μάθουν περισσότερα (PT, RO). Επιπλέον, τα πολιτισμικά εργαστήρια προωθούν την ανάπτυξη της προσωπικότητας των παιδιών και τις κοινωνικές δεξιότητες (RO).

Η ΟΠΤΙΚΗ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ

Οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί στις διάφορες ομάδες εστίασης έδειξαν μεγάλο ενθουσιασμό και συμφώνησαν ότι πέρασαν όμορφα, ένιωσαν την πρόκληση και

ευχαριστήθηκαν μετά από την επιτυχή εφαρμογή πολιτισμικών εργαστηρίων. Επίσης, πολλοί εκπαιδευτικοί ανέφεραν ότι έμαθαν πολλά, απέκτησαν νέες δεξιότητες και παρατήρησαν ότι τα παιδιά χαρακτηρίζονταν από ενθουσιασμό και κριτική διάθεση κατά τη διάρκεια της διαδικασίας, και όλα αυτά τους ικανοποίησαν ιδιαίτερα (PT). Όμως, οι εκπαιδευτικοί έθιξαν και διάφορα θέματα τα οποία τους κάνουν να νιώθουν άβολα (βλέπε “Προκλήσεις” πιο πάνω). Όπως φαίνεται πιο πάνω, υπάρχουν πολλές προκλήσεις οι οποίες ακόμη χρειάζεται οι εκπαιδευτικοί να διαχειριστούν, ειδικά όσο αφορά την υλικοτεχνική υποστήριξη και υποδομή, τη διοίκηση, τις διδακτικές μεθοδολογίες, τη σχέση τους με τους γονείς, τη συμμετοχή και την τεχνολογία. Επιπρόσθετα, οι εκπαιδευτικοί στις διάφορες ομάδες εστίασης έθιξαν το θέμα της δικής τους ανεπαρκούς εμπειρίας, και των δεξιοτήτων και ικανοτήτων τους στην ανάπτυξη και εφαρμογή των πολιτισμικών εργαστηρίων (IT, CY).

Γενικά, φαίνεται ότι τα παραδοσιακά σχολεία και οι διδακτικές μεθοδολογίες χρειάζονται βελτίωση, να παραμένουν ευέλικτα και να επιτρέπουν τις ενεργές, δυναμικές και συνεργατικές διαδικασίες μάθησης (PT). Όπως ομοίως αναφέρει μία από τις ομάδες εστίασης, είναι λόγω της ευέλικτης διδακτέας ύλης και ευέλικτου προγράμματος που οι εκπαιδευτικοί έχουν την ευχέρεια να αναπτύξουν το δικό τους υλικό, να συμπεριλάβουν εκπαιδευτικές εκδρομές, να διδάξουν εκτός της τάξης και να εφαρμόσουν μία ποικιλία πολιτισμικών δραστηριοτήτων (RO). Κυρίως, και όπως δείχνει η ανάλυση από τα δεδομένα, θα ήταν πιο ευεργετικό για τους εκπαιδευτικούς να βελτιώσουν την γνώση και τις ικανότητές τους σχετικά με νέες διδακτικές μεθοδολογίες, μαθησιακές δυσκολίες, διαφορετικότητα, προσεγγίσεις μάθησης, καινοτόμες τεχνολογίες και εργαλεία για να χρησιμοποιούνται στα πολιτισμικά εργαστήρια όπως επίσης και να συμμετέχουν σε εκπαιδευτικά μαθήματα (IT, PT).

ΜΕΡΟΣ Β: ΟΔΗΓΟΣ

Στο δεύτερο μέρος αυτής της αναφοράς προσφέρουμε κατευθυντήριες γραμμές, όπως αυτές προκύπτουν από τη μετα-ανάλυση των αναδυόμενων θεμάτων από την ανάλυση των δεδομένων που παρουσιάστηκαν στο πρώτο μέρος αυτής της αναφοράς. Οι κατευθυντήριες γραμμές που παρουσιάζονται είναι οργανωμένες με τρόπο ο οποίος υποστηρίζεται κυρίως από αναφορές στη σύγχρονη βιβλιογραφία και σκοπός τους είναι να αποτελέσουν ένα βοηθητικό οδηγό για την ανάπτυξη του Εγχειριδίου για Εκπαιδευτικούς (ΙΟ2). Προτείνουμε το Εγχειρίδιο να αναπτυχθεί γύρω από δύο άξονες: α) την παιδαγωγική προσέγγιση, η οποία θα περιλαμβάνει μία γενική θεωρητική περιγραφή του πώς οι εκπαιδευτικές διαδικασίες θα πρέπει να οργανώνονται στα πολιτισμικά εργαστήρια, ούτως ώστε τα παιδιά να αναπτύξουν τις δημιουργικές τους ικανότητες, να εκτιμούν τον πολιτισμό και τις τέχνες, και να καταλαβαίνουν και να αποδέχονται καλύτερα τους άλλους, και β) τη μεθοδολογική προσέγγιση, η οποία θα περιλαμβάνει περισσότερο πρακτικές οδηγίες και χρήσιμα εργαλεία για τους εκπαιδευτικούς παιδιών 3-5 ετών, τα οποία αναπτύσσονται γύρω από «θέματα», όπως αυτά προτείνονται στα ακόλουθα κεφάλαια.

A. ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Αυτό το κεφάλαιο θα πρέπει να αποτελεί το θεωρητικό πλαίσιο μέσα στο οποίο οι πρακτικές οδηγίες και εκπαιδευτικά εργαλεία πρόκειται να αναπτυχθούν ως εισήγηση προς τους εκπαιδευτικούς. Αυτό θα πρέπει να περιλαμβάνει ένα ξεκάθαρο ορισμό σχετικά με το τι εννοούμε με την έκφραση πολιτισμικές μαθησιακές δραστηριότητες και πώς αυτές θα πρέπει να αναπτυχθούν στη βάση της βιβλιογραφίας.

Ορίζοντας τις Πολιτισμικές Μαθησιακές Δραστηριότητες

Το να καθοριστεί ένας γενικός ορισμός για τον πολιτισμό αποτελεί μία σύνθετη και περίπλοκη διαδικασία και, όπως φάνηκε από την ανάλυση στο πρώτο μέρος αυτής της αναφοράς, διαφορετικοί εκπαιδευτικοί αντιλαμβάνονται τον όρο πολύ διαφορετικά. Όμως, κάτι στο οποίο συμφωνούν όλοι οι εκπαιδευτικοί είναι ότι ο πολιτισμός –και οι πολιτισμικές δραστηριότητες– θα πρέπει να αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της μάθησης στην

εκπαίδευση των παιδιών 3-5 ετών εφόσον προωθεί την κατανόηση της κοινωνικής μας κατάστασης, κοινωνικών συμπεριφορών, παραδόσεις, συνήθειες και συστήματα πεποιθήσεων, και επομένως επιτρέπει το σχηματισμό μίας συλλογικής, πολλαπλής ταυτότητας. Μέσα από αυτό τον ευρύ και κάπως αόριστο ορισμό του πολιτισμού, αυτό που προκύπτει ως εξίσου σημαντικό είναι ο καθορισμός βασικών εννοιών και ιδεών οι οποίες μας επιτρέπουν να αναπτύξουμε και να οργανώσουμε πολιτισμικές δραστηριότητες και εργαστήρια με τρόπο που να διασφαλίζει την επιτυχή εφαρμογή και ικανοποίηση του βασικού στόχου και σκοπού αυτού του προγράμματος: την παροχή βασικών εργαλείων και εισηγήσεων προς τους εκπαιδευτικούς μικρών παιδιών **για τη διοργάνωση πολιτισμικών εργαστηρίων στην τάξη, προωθώντας την επίγνωση σχετικά με την πολιτισμική ποικιλομορφία, και υποστηρίζοντας τα παιδιά στην εκτίμηση της τέχνης και του πολιτισμού.**

Ορίζοντας τη Ενεργή Μάθηση

Για να καταλάβει κανείς πώς οι πολιτισμικές δραστηριότητες μπορούν να οργανωθούν και να εφαρμοστούν με τον πιο αποδοτικό τρόπο στην πρωτο-σχολική ηλικία, θα πρέπει να τις αναλογιστούμε σε σχέση με βασικές θεωρίες μάθησης στην παιδική ηλικία. Αυτές προτείνουν μία παιδαγωγική προσέγγιση η οποία δίνει έμφαση στην **ενεργή μάθηση (οικοδομιστική προσέγγιση)**. Η ακόλουθη ενότητα, συνοψίζει τα βασικά χαρακτηριστικά της ενεργής μάθησης σύμφωνα με τη σύγχρονη βιβλιογραφία τα οποία αντικατοπτρίζουν με διάφορους τρόπους αυτές τις «καλές» πρακτικές τις οποίες οι εκπαιδευτικοί έχουν ήδη καθορίσει και περιγράψει κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων των ομάδων εστίασης – και οι οποίες συζητούνται στο πρώτο μέρος αυτής της αναφοράς. Με άλλα λόγια, αυτή η ενότητα διατυπώνει τη θεωρία των πρακτικών των εκπαιδευτικών και παρουσιάζει το συγκεκριμένο μέσα στο οποίο θα πρέπει να δουλέψουμε για την προετοιμασία του Εγχειριδίου (102) EDUCLAB.

Η ενεργή μάθηση είναι:

1. Επικοινωνιακή

Οι πολιτισμικές δραστηριότητες θα πρέπει να παρέχουν στα παιδιά ευκαιρίες για να μοιράζονται και να διαπραγματεύονται ιδέες, εμπειρίες και επομένως να υποστηρίζουν την οικοδόμηση (και όχι τη μεταφορά) της γνώσης. «Από τη γέννηση, όλη η επικοινωνία προκύπτει μέσα σε ένα κοινωνικό-πολιτισμικό συγκείμενο και η γλώσσα επηρεάζεται κατά πολύ από τις πολιτισμικές και εθνικές αντιλήψεις» (Moyles, 2012). Η αλλαγή, από την κατανόηση μίας γλώσσας ως τρόπος σκέψης και έκφρασης με λόγια, στην αναγνώριση της ύπαρξης διαφόρων γλωσσών υποδεικνύει τους πολλαπλούς τρόπους με τους οποίους τα παιδιά μπορούν να σκεφτούν, εκφραστούν και επικοινωνήσουν τις ιδέες, εμπειρίες, σκέψεις, αισθήματα και τη γνώση τους. Αυτή η αλλαγή αποτελεί μία κοινή άποψη ανάμεσα στις παιδαγωγικές προσεγγίσεις, θεωρίες μάθησης και κινήσεις οι οποίες κερδίζουν έδαφος γρήγορα ανά το παγκόσμιο. Η προσέγγιση Reggio Emilia (Edwards, κ.ά., 2011), ο κατασκευαστικός οικοδομισμός του Papert, (Papert & Harel, 2001) και το κίνημα που θέλει τα παιδιά να μαθαίνουν ως δημιουργοί και κατασκευαστές (Maker-movement) (Martinez & Stager, 2013) ανήκουν σε αυτή τη βιβλιογραφία και έρευνα.

Εκτός από την **συζήτηση και το διάλογο** – που αποτελούν βασικά στρατηγικά χαρακτηριστικά της προσέγγισης Project (Katz & Chard, 2000) – το **παιχνίδι** (Moyles, 2012), **οι τέχνες** (Epstein, & Trimis, 2002· Edwards, κ.ά· Althouse, κ.ά., 2003), οι χειρονομίες και οι **γραφικές αναπαραστάσεις** (Edwards, κ.ά., 2011), οι **ΤΠΕ, ο προγραμματισμός και οι κατασκευές** (Resnick & Robinson, 2017), είναι δραστηριότητες στις οποίες η επικοινωνία ενσωματώνεται και επομένως παρέχει φυσικές ευκαιρίες για τα παιδιά να επικοινωνούν ως ένα σημαντικό μέρος της διαδικασίας της μάθησης.

2. Πειραματική και Εμπειρική (πολυεστιακές, βιωματικές σχέσεις)

Οι πολιτισμικές δραστηριότητες απαιτούν επικοινωνία, να βιώνει και να πειραματίζεται κανείς με ένα πληθωρικό, αυθεντικό και πολύπλευρο τρόπο με το περιβάλλον (σε κλειστό χώρο, σε ανοιχτό χώρο, στο σχολείο, στην κοινότητα, τον πραγματικό κόσμο), ιδέες, υλικά και άλλο κόσμο. Η μάθηση περιλαμβάνει πειραματισμό με βάση το παιχνίδι – δοκιμάζοντας

νέα πράγματα, παίζοντας με υλικά, ελέγχοντας όρια, παίρνοντας ρίσκα, μέσα από κυκλικές διαδικασίες (Resnick, 2014). Η τεχνολογική και δημιουργική επανάσταση εκθέτει τα παιδιά σε νέα εργαλεία ή παλαιότερα εργαλεία τα οποία μπορούν να αξιοποιηθούν με ένα νέο τρόπο, υλικά και ικανότητες. Αυτό διασταυρώνεται με τις φυσικές κλίσεις των παιδιών (π.χ., περιέργεια) και τη δύναμη της μάθησης μέσα από την πράξη (learning by doing). Οι εμπειρίες διαμορφωτικής μάθησης προκύπτουν μέσα από άμεση εμπειρία με υλικά, φαινόμενα και καταστάσεις από την πραγματική ζωή. Από εξειδικευμένες τεχνολογίες σε ανακυκλώσιμα υλικά τα παιδιά έχουν πρόσβαση σε όλα τα είδη εργαλείων για να τα εξερευνήσουν και να τα χρησιμοποιήσουν.

Αυτή η προσέγγιση χρειάζεται μία διεπιστημονική κατεύθυνση. Ενώ το σχολείο παραδοσιακά διαχωρίζει τη γνώση σε θέματα (π.χ. την τέχνη από την επιστήμη), αυτού του είδους διαχωρισμοί δεν είναι αληθινοί. Στον πραγματικό κόσμο οι αρχιτέκτονες είναι καλλιτέχνες, οι τεχνίτες ασχολούνται με την αισθητική, την παράδοση και μαθηματική ακρίβεια, κτλ.

3. Ουσιαστική (με απόδοση προσωπικού νοήματος)

Οι πολιτισμικές δραστηριότητες θα πρέπει να επιτρέπουν στα παιδιά να αντιλαμβάνονται τον κόσμο (τους) και θα πρέπει να αναπτύσσονται περισσότερο πάνω στην **απόδοση προσωπικού νοήματος, στην ελευθερία και στον αυθορμητισμό**. Η βασική ιδέα των παιδιών να είναι οι αρχιτέκτονες της μάθησής τους απαιτεί μία πρακτική **τεκμηρίωσης** (Dahlberg, 2011· Forman & Fyfe, 2011· Edelson & Fyfe, 2011· Helm, 2007) και μία παιδαγωγική **ακρόασης** (Rinaldi, 2011). Η συστηματική, λεπτομερή τεκμηρίωση υψηλής ποιότητας απαιτεί μία παιδαγωγική «ακρόασης» και έχει πολλές λειτουργίες κάποιες από τις οποίες αναφέρονται πιο κάτω:

Τεκμηρίωση

- Μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να ενημερώνονται οι γονείς για τις εμπειρίες και ικανότητες των παιδιών τους και επομένως ενθαρρύνει την συμμετοχή των γονέων
- Ενθαρρύνει την εικόνα του παιδιού στα μάτια των ενηλίκων

- Ενθαρρύνει την εικόνα του παιδιού στα μάτια του, και επομένως προωθεί αυτοπεποίθηση, αυτοεκτίμηση και αυτοσεβασμό εφόσον είναι μία πρακτική και στρατηγική για να επικοινωνήσει το μήνυμα στα παιδιά ότι οι προσπάθειές τους, οι σκέψεις και οι ιδέες τους έχουν αξία
- Επιτρέπει στους εκπαιδευτικούς να καταλαβαίνουν καλύτερα τα παιδιά και τη φύση της μάθησης
- Ενθαρρύνει τον στοχασμό των εκπαιδευτικών και επομένως την επαγγελματική μάθηση και ανάπτυξη των ενηλίκων
- Ενσωματώνει τον στοχασμό ως μία σημαντική άποψη της διαδικασίας της μάθησης για τα παιδιά
- Διευκολύνει την επικοινωνία και την ανταλλαγή ιδεών ανάμεσα σε εκπαιδευτικούς, γονείς, την κοινότητα και τα παιδιά
- Επιτρέπει στους εκπαιδευτικούς να εντοπίζουν και να αναπτύσσουν τις ιδέες, εμπειρίες, ερωτήσεις και σκέψεις των παιδιών.

4. Απαιτητική, προκλητική και επομένως ευχάριστη και διασκεδαστική

Συχνά ένα βασικό χαρακτηριστικό για την αξιολόγηση της ποιότητας μίας δραστηριότητας είναι κατά πόσο τα παιδιά διασκέδασαν και απόλαυσαν τη διαδικασία. Σε αυτό το σημείο θα θέλαμε να μοιραστούμε την κριτική του Resnick (2004) σχετικά με αυτό που αποκαλεί 'η προσέγγιση της εκπαιδευτικής ψυχαγωγίας (edutainment)' και η διαφοροποίηση μεταξύ διασκέδασης ως ένα «χρυσωμένο χάπι» που χρειάζεται για να καμουφλαριστεί η πικρή και δυσάρεστη γεύση της εκπαίδευσης, και η ιδέα του 'Δύσκολη διασκέδαση! Δύσκολη μάθηση!' ('Hard fun! Hard Learning!') όπως διατυπώνεται από τον Seymour Papert (1988). Οπότε, οι πολιτισμικές δραστηριότητες θα πρέπει να είναι απαιτητικές, περιπετειώδεις και 'επικίνδυνες' και να επιτρέπουν στα παιδιά να εξερευνούν το άγνωστο, νέες έννοιες, ιδέες και εμπειρίες σε ένα 'ασφαλές' και προστατευμένο περιβάλλον. **Δημιουργικές διαδικασίες, πραγματική επίλυση προβλημάτων, μάθηση βασισμένη στην έρευνα, και η εφαρμογή κριτικής σκέψης** θα πρέπει να είναι τα βασικά χαρακτηριστικά για την εξασφάλιση ενός απαιτητικού γεμάτου προκλήσεων περιβάλλοντος, το οποίο θα οδηγήσει στη μάθηση.

Συνοπτικά, τα προηγούμενα χαρακτηριστικά υποδεικνύουν ότι η ενεργή μάθηση απαιτεί

τη συμμετοχή των πιο κάτω:

ΧΕΡΙΑ

ΚΕΦΑΛΙ

ΚΑΡΔΙΑ

B. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Το να καταλαβαίνει κανείς το μαθησιακό περιβάλλον είναι απαραίτητο στην ανάπτυξη, οργάνωση και εφαρμογή πολιτισμικών εργαστηρίων τα οποία προωθούν την ενεργή μάθηση των 'μικρών' παιδιών. Οι εκπαιδευτικοί πρέπει πάντα να λαμβάνουν υπόψη τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά της ομάδας τους για να είναι σε θέση να χειρίζονται καλύτερα τις ανάγκες τους. Η νεαρή ηλικία, παιδιά από ποικίλες κουλτούρες, εθνικότητες και θρησκευτικά υπόβαθρα, ποικίλες ικανότητες και διαφοροποιημένες προηγούμενες δεξιότητες και γνώση, είναι όλα παράγοντες που μπορούν να προκαλέσουν μεγάλες δυσκολίες στους εκπαιδευτικούς, όπως φαίνεται από τη συζήτηση στο πρώτο μέρος αυτής της αναφοράς. Λαμβάνοντας υπόψη αυτές τις δυσκολίες, οι εκπαιδευτικοί χρειάζεται να λαμβάνουν συνεχώς κατάλληλη εκπαίδευση και υποστήριξη (ένας από τους στόχους του EDUCLAB), ενώ οι πολιτισμικές δραστηριότητες χρειάζεται να είναι κατάλληλες ανάλογα με την ηλικία, να χρησιμοποιούνται διάφορες μεθοδολογίες και να παρέχουν ευκαιρίες σε όλα τα παιδιά στη διαδικασία μάθησης. Στην επόμενη ενότητα παρέχουμε μία σύνοψη των στοιχείων που χρειάζεται να ληφθούν υπόψη για την ανάπτυξη του Εγχειριδίου EDUCLAB (βασικό βοήθημα/IO2) για εκπαιδευτές σε περιβάλλοντα για την εκπαίδευση παιδιών 3-5 ετών.

Εισηγήσεις για την ανάπτυξη του IO2 – Εγχειριδίου EDUCLAB

Βάσει αυτής της αναφοράς και της πιο πάνω ανάλυσης και συζήτησης θα εισηγούμασταν το Εγχειρίδιο EDUCLAB να οργανωθεί γύρω από **θέματα, αντί τομείς**. Κάθε θέμα θα προσεγγίζεται με ένα **διεπιστημονικό** τρόπο **συμπεριλαμβανομένων** στοιχείων τα οποία υποστηρίζουν επιτυχημένη και δημιουργική μάθηση, την προώθηση της κατανόησης της

κουλτούρας και αποδοχής των άλλων. Τέτοια στοιχεία περιλαμβάνουν, αλλά δεν περιορίζονται στα ακόλουθα:

- Επισκέψεις σε διάφορες τοποθεσίες (διάφορα είδη μουσείων, βιβλιοθήκες, αρχαιολογικούς τόπους, μνημεία, σπίτια, τη γειτονιά τους, κτλ.)
- Χρήσεις τις τεχνολογίας
- Συμμετοχή της κοινότητας (γονείς, ειδικοί, κτλ.)
- Ενεργή μάθηση (όπως περιγράφεται σε προηγούμενη ενότητα), η οποία παρέχει πρακτικές, πολυεστιακές δραστηριότητες, πειραματισμό, τη δημιουργία ενός ασφαλούς και διασκεδαστικού περιβάλλοντος, διαδικασίες βασισμένες σε έρευνα, και περιλαμβάνει τέχνες.

Πιθανά θέματα/κεφάλαια για το Εγχειρίδιο EDUCLAB εμπνευσμένα από τις συζητήσεις των ομάδων εστίασης, μπορούν να περιλαμβάνουν, αλλά δεν περιορίζονται στα ακόλουθα:

- Εναλλακτικοί Χώροι
- Περιβάλλον και Βιωσιμότητα
- Αρχαιολογία
- Παράδοση και Χειροτεχνία
- Αφηγήσεις και Προφορικές Ιστορίες
- Επιστήμη και Τέχνη

Αυτά τα κεφάλαια θα πρέπει να αναλυθούν παρέχοντας στόχους μάθησης οι οποίοι να είναι ξεκάθαρα ορισμένοι και προτεινόμενες δραστηριότητες, όπως επίσης και προτεινόμενα αναγνώσματα και βοηθήματα για την υποστήριξη εκπαιδευτικών στο να είναι ευέλικτοι για να αναπτύξουν περισσότερο αυτά τα θέματα σύμφωνα με συγκεκριμένα και μοναδικά χαρακτηριστικά των παιδιών τα οποία πρέπει να διδάξουν, και τις δικές τους ικανότητες και δεξιότητες. Για την ανάπτυξη κάθε θέματος/κεφαλαίου οι ακόλουθες βασικές ιδέες είναι απαραίτητες για την παροχή ενός συνεκτικού, περιεκτικού εγχειριδίου προσαρμοσμένο στα παιδιά, το οποίο θα χρησιμοποιείται από τους εκπαιδευτικούς:

- **Η εικόνα των μικρών παιδιών ως εξαιρετικά ικανών ατόμων**
- **Η εκμάθηση με βάση projects**

- Εργαλεία και Τεχνολογίες
- Εργασία πεδίου (λεπτομερή ανάλυση για την οργάνωση πριν, κατά τη διάρκεια και μετά τις πολιτισμικές επισκέψεις)
- Τεκμηρίωση και αναστοχασμός
- Διεπιστημονικότητα
- Δημιουργικό Παιχνίδι & οι Τέχνες

REFERENCES

Althouse, R., Johnson, M. H., & Mitchell, S. T. (2003). *The colors of learning: Integrating the visual arts into the early childhood curriculum* (Vol. 85). Teachers College Press.

Edwards, C., Gandini, L., & Forman, G. (Eds.). (2011). *The Hundred Languages of Children: The Reggio Emilia Experience in Transformation: The Reggio Emilia Experience in Transformation*. ABC-CLIO.

Helm, J. H., Beneke, S., & Steinheimer, K. (2007). *Windows on learning: Documenting young children's work*. Teachers College Press.

Katz, L., & Chard, S. C. (2000). *Engaging children's minds: The project approach*. Greenwood Publishing Group.

Martinez, S. L., & Stager, G. (2013). *Invent to learn*. Torrance, CA: Constructing modern knowledge press.

Moyles, J. (2012). *AZ of play in early childhood*. McGraw-Hill Education (UK).

Papert, S. (1988). Does easy do it? Children, games, and learning. *Game developer magazine*.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Papert, S., & Harel, I. (1991). Situating constructionism. *Constructionism*, 36(2), 1-11.

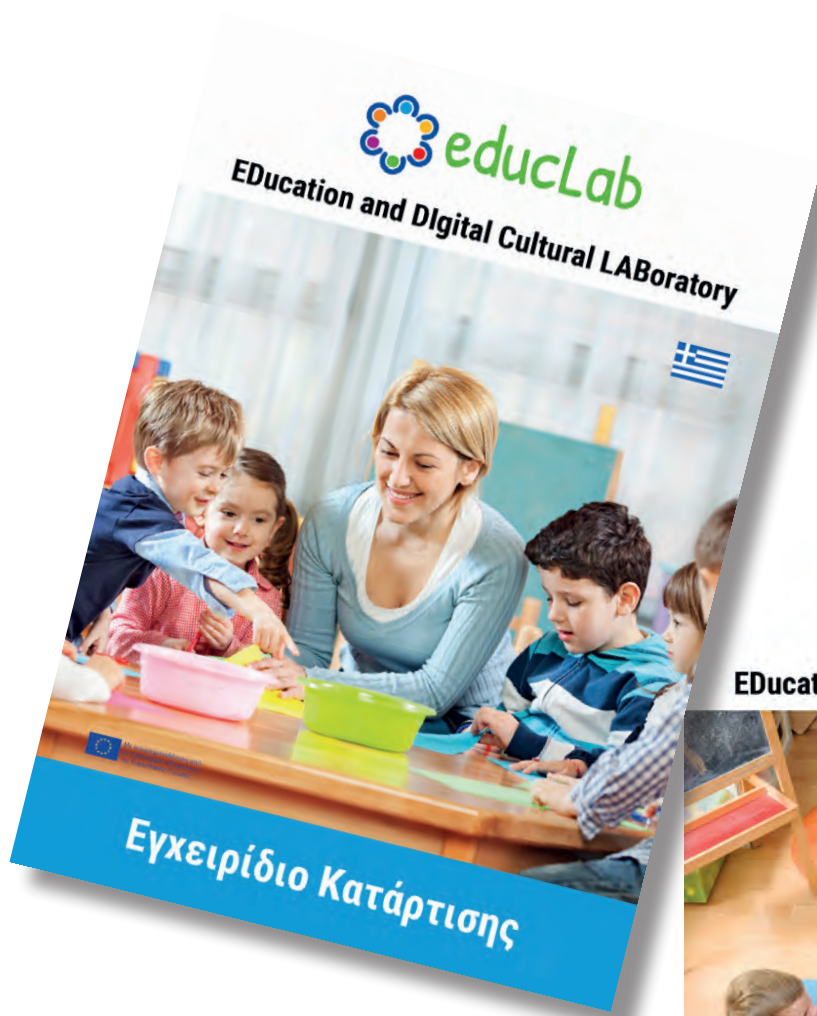
Resnick, M. (2004). Edutainment? No thanks. I prefer playful learning. *Associazione Civita Report on Edutainment*, 14, 1-4.

Resnick, M. (2014, August). Give P's a chance: Projects, peers, passion, play.

In *Constructionism and creativity: Proceedings of the Third International Constructionism Conference*. Austrian Computer Society, Vienna (pp. 13-20).

Resnick, M., & Robinson, K. (2017). *Lifelong kindergarten: Cultivating creativity through projects, passion, peers, and play*. MIT Press.

www.educLab.eu

Με συγχρηματοδότηση από
το πρόγραμμα «Erasmus+»
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Αριθμός έργου: 2018-1-IT02-KA201-048316

Το σχέδιο αυτό χρηματοδοτήθηκε με την υποστήριξη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.
Η παρούσα δημοσίευση (ανακοίνωση) δεσμεύει μόνο τον συντάκτη της και η Επιτροπή
δεν ευθύνεται για τυχόν χρήση των πληροφοριών που περιέχονται σε αυτήν.